

ФЛ 473
С 40

Сірополко С.

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА НА СОВ. УКРАЇНІ
ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ.

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

ФС
Шифр Ч 73 С 40 Інв. № 2732321Автор Сіропанен С.Назва Бібліотечна справана Східній Україні за останнідесятиліття. Б. В. Д.
Місце, рік виданняКіл-ть стор. С. 81-96.

-//- окр. листів _____

-//- ілюстрацій _____

-//- карт _____

-//- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют Кн. без тит. арх. та
бдж.

Примітка:

12.04.02.Даш

Бібліотечна справа на Сов. Україні за останнє десятиліття.

З нагоди десятиліття з дня жовтневої революції знаходимо на сторінках спеціальної літератури як Росії, так і України, дані, які підводять підсумок здобутків, що принесла ця революція на Сов. Україні в різних галузях державного будівництва.

В цій статті я й маю намір безстороннє освітлити той матеріал, який характеризує сучасне становище бібліотечної справи на Сов. Україні, а тим самим підійти до вирішення питання про досягнення успіхів у бібліотечній справі з моменту революції 1917. р.

Особливістю основної маси українських бібліотек в порівнанні з характером бібліотек Росії, є їх зв'язок з тими або іншими установами й організаціями (клубами, селянськими й районними будинками, хатами-читальнями, професійними організаціями й т. и).

Справді на Сов. Україні налічувалося на 1/XII 1925 р. самостійних бібліотек, себ-то не зв'язаних з будь-якими установами, всього 152, що становило 2, 4% загального числа бібліотек, тоді як у Росії на 1/I 1925 р. група самостійних бібліотек складала 78% і лише 22% — при установах.

Ця особливість бібліотеки на Сов. Україні, на мій погляд, не може служити на користь бібліотечній справі вже з одної тої причини, що бібліотека відограє тут другоряднє значіння, стоячи поруч з іншими формами політично-освітньої роботи. Але й наукові бібліотеки, які провадять лише бібліотечну справу, мають провадити свою діяльність під кутом „політосвіти“, бо, згідно з резолюцією 1-ої конференції наукових бібліотек УСРР (28. 31 грудня 1925 р.), „наукова бібліотека має стати джерелом комуністичної освіти й соціалістичної культури“. І все-ж таки бібліотечна справа в поодиноких бібліотеках досягла значних успіхів як з боку зросту книжкового фонду, так і розвитку своєї діяльності.

На першому місці слід поставити Всенародню Бібліотеку України. Вже в березні 1917 р. М. П. Василенко, як кандидат на посаду куратора київської шкільної округи, доставив тодішньому російському міністрові освіти А. Мануйлову вимогу від імени українського громадянства, заснувати в Києві велику бібліотеку на зразок Петербурзької Публичної з тою умовою, щоб до неї безплатно надходили всі видання, які виходять в межах б. царської Росії. Однак з життя перейшла ця ідея лише тоді, коли український на-

рід почав жити своєю вільним життям. На підставі гетьманського закону 15-го серпня 1918 р. про заснування Національної Бібліотеки Укр. Держави в Києві — почала своє існування Національна Бібліотека, яка в травні 1919-го р. придбала назву Всенародньої Бібліотеки України при Всеукраїнській Академії Наук у Києві. На протязі перших двох років В. Б. У. не мала будь-якого сталого приміщення й примушена була вісім разів переноситися з місця на місце, і лише з другої половини 1920 р. перейшла до сталого приміщення — будинку б. 1-ої гімназії на бульв. Шевченка (Бібіковському) та будинку б. Духової Академії на Подолі. З цього року В. Б. У. одержала новий будинок, що був колись призначений для бібліотеки Університету. Тепер книжковий фонд В. Б. У. міститься в Києві в 7-и будинках. До 1-го січня 1919 р. В. Б. У. налічувала всього декілька сот книжок; в 1919 р. ця бібліотека розрослася до 300 тисяч томів. До В. Б. У. тим чи иным шляхом поступили бібліотеки проф. М. П. Яснопольського (переважно з правничих та фінансових наук), акад. Д. Багалія (до 6 тисяч книжок і брошур — переважно з історії Слобожанщини), В. П. Науменка, П. Г. Житецького (книжки з фізіології), Н. В. Молчановського, Е. К. Трегубова (серед книжок — колекція „Кобзарів“ Шевченка). Пізніше В. Б. У. придбала бібліотеки проф. С. Голубева (переважно з історії укр. і рос. церкви), акад. В. С. Іконнікова (переважно з рос. історії), проф. І. В. Лучицького (історія Зах. Європи), І. М. Стешенка (україніка), проф. М. Петрова (історія письменства) та інші. Крім того до В. Б. У. перейшли бібліотеки б. Колегії П. Галагана, б. 1-ої київської гімназії, а в цьому році перейшла бібліотека б. київського університету, яка, як відомо, містить в собі, між иншим, бібліотеки О. М. Лазаревського, М. Костомарова й ин.

На 1-го жовтня 1926 р. в основній В. Б. У. в Києві було понад 978.000 книжок, в інших бібліотеках в Києві — понад 200.000 та в філії у Вінниці — коло 100.000 книжок. Крім того, В. Б. У. має понад 525.000 газет та багатий відділ рукописів і стародруків. Тепер фонд В. Б. У. збільшився приблизно на 500.000 книжок від передачі бібліотеки б. київського університету. З цієї кількості приступно читачам коло 830.000, решта ще не забеткована. За 1925-6 рік в читальні В. Б. У. було видано 430.983 книжок.

Літом 1925 р. при В. Б. У. зорганізовано Науково-дослідчий Інститут Бібліотекознавства, який має три основні завдання: 1) науково-дослідчу роботу в галузі бібліотекознавства, 2) науково-педагогічну підготову наукових робітників у галузі бібліотекознавства та 3) науково-організаційну — втягування в науково-дослідчу роботу бібліотечних робітників УСРР та об'єднання цієї роботи.

Бюджет В. Б. У. на 1926/7 р. доходить до 98.000 карб, Штат В. Б. У. складається з 69 осіб разом з нижчим технічним і господарським персоналом. В. Б. У. займається також видавничою діяльністю, до цього часу, між иншим, видала вона три томи „Бібліотечного Збірника“ та перше число часопису „Журнал бібліотекознавства та бібліографії“.

Найголовніша заслуга В. Б. У. полягає в тому, що вона скупчила в собі книжкові скарби приватних бібліотек і тим зратувала їх від загину в часи революції та війни на В. Україні. Крім В. Б. У., є ще такі державні бібліотеки: 1) Харківська ім. Короленка, 2) Одеська Публична Бібліотека, 3) Одеська Українська Бібліотека, 4) Київська Центральна ім. РКП(б)У, 5) Київська Центральна Жидівська, 6) Київська Центральна Польська, 7) Катеринославська ім. Жовтневої Революції, 8) Херсонська Центральна, 9) Миколаївська Центральна Дитяча Бібліотека.

Про діяльність окремих великих бібліотек на Сов. Україні можна знайти відомости не стільки в українських часописах, скільки в російському часопису „Красный Библиотечарь“, де майже в кожному числі здибуємо одну-дві статті, що подають інформаційний матеріал про ту чи иншу бібліотеку на Сов. Україні. Так, в цьому часопису за 1927 р. знаходимо статті про окремі бібліотеки на Сов.Укр.І. Вугмана, Л. Когана, А. Марголіної, Б. Фарбера, В. Шенфинкеля та инш. Наведу тут лише дані про книжковий фонд деяких державних бібліотек. Так, на першому місці стоїть Одеська Публична Бібліотека, яка числить коло 600.000 книжок, далі йдуть Харківська ім. Короленка — 265.570 книжок, Київська Центральна ім. РКП(б)У — 105.000 книжок, Катеринославська ім. Жовтневої революції 101. 674 книжок, инші начислюють менш, ніж 100.000 книжок кожна.

Зупинюся докладніше на наукових бібліотеках, користуючись для цього матеріалом, що подав Я. Л. Міковський в 1 ч. „Журналу Бібліотекознавства та Бібліографії“ (К. 1927 р.).

На анкету, яка була переведена серед наукових бібліотек на початку 1925 р., дали відповідь 203 бібліотеки, з них було 11 самостійних (В. Б. У. в Києві, філія її у Вінниці та державні бібліотеки), 28 бібліотек наукових установ, 29 бібліотек при Інститутах, 98 — при техникумах, 19 бібліотек відомствених, 3 — при трестах, 5 — при професійних організаціях. З цього числа 21 бібліотеки мали до 1000 томів, 86 — до 5.000 книжок і лише 12 бібліотек — понад 100 000 книжок.

Слід мати на увазі, що всі ці бібліотеки, крім В. Б. У., існували вже перед революцією — змінилися лише назви шкіл і установ, при яких були ці бібліотеки. Що до приміщення цих бібліотек, та лише 33 були більш-менш

задоволені своїм помешканням. Багато бібліотек містилося в помешканнях, які не відповідали своєму призначенню; „випадкова кімната“, „незручна, мало світла, повітря важке, через брак освітлення незручно видавати книжки“, „книгозбірня і робочі кімнати на половину в підвалі, підлога цементова, електрики мало“ і т. д.

Справа з персоналом стояла ще гірше. Всю майже 6-и мільйонову масу книжок у 203 бібліотеках обслуговувало тільки 487 робітників, та й то з них 81 були служники (!). Що до освіти, то із кваліфікованих робітників (не служників) вищу освіту мали 164 особи, середню — 222, нижчу — 11 (освіту 10 осіб не зазначено). Про діяльність наукових бібліотек тойже автор (Я. Л. Міяковський) висловлюється так: „книжкові скарби наукових бібліотек використовувано дуже мало“. Особливе місце серед спеціальних бібліотек займають дитячі бібліотеки. З часів революції 1917 р. помітно поширення дитячих бібліотек. Так, до 1917 р. була лише одна дитяча бібліотека в Києві (К. Доброї), а тепер в УСРР мається до 20 дитячих бібліотек. В самому Києві мається одна центральна та 6 районних дитячих бібліотек. Книжкове майно Київської Центральної Дитячої Бібліотеки складається з 25.500 книжок. При цій Бібліотеці мається консультаційне бюро, яке за 10 місяців 1927 р. видало дорослим 2.513 бібліографічних інформацій та обслужило списками й методичною консультацією щодо дитячої літератури й дитячого читання 46 бібліотек, 68 трудшкіл, 30 дитсадків, 24 дит. будинків, 21 наукових установ і ВУЗ'ів, 12 бюро по вивченню дитячого руху та 22 інших установ (видавництва, дитячі часописи й ин.).

Недавно Державна статистика УСРР оголосила попередні підсумки поточного обслідування установ народної освіти. (Див. „ Народна освіта на 1 січня 1927 р.“ Х., 1927.). Як вказують дані цього обслідування, на 1 І 1927 р. загальне число бібліотек з книжковим майном від 100 книжок було 6.923, з них в містах та селищах міського типу — 831 та в сільських місцевостях — 6.092. Щоб з'ясувати питання, оскільки пішов розвиток бібліотек в місцевостях за 10 р., в порівнанні з до-революційним періодом, єдиним джерелом стає земська бібліотечна статистика, яка, на жаль, реєструвала лише земські народні бібліотеки й не вводила до свого обліку інших народних бібліотек, що утворювалися кооперативами, просвітними товариствами та іншими організаціями. Згідно з даними, які зібрано земствами у зв'язку з 1-м загально-земським зїздом у справі народної освіти, що відбувся в Москві в 1911 р., загальна кількість земських народних бібліотек в 1910 р. була така: На Катеринославщині — 578, Полтавщині — 767 в Таврії — 327, на Харківщині — 789, Херсонщині — 199, Чернігівщині — 298, Волині

— 999, Київщині — 88, на Поділю — 49, разом в межах В. України — 4.094.

Отже, як мати на увазі лише земські народні бібліотеки, що містилися майже виключно по селах, то для порівняння маємо такі числа бібліотек в сільських місцевостях — 4.094 (в 1910 р.) і 6.092 (на 1/І 1927 р.). Але коли додати до земських бібліотек ще ті сільські бібліотеки, які не обчислювалися земською статистикою, то сміло можна сказати, що загальна кількість сільських бібліотек в 1910 р. ні в якому разі не була менша за тої, яка малася на 1/І 1927 р. Таким чином твердження нар. комісара освіти М. Скрипника, що „число бібліотек на Україні по селах поширено тепер в 10 разів більше, ніж до війни“ („Рад. Освіта“, ч. 12, 1927 р.), є властивою большевикам — гіперболічною формою вислову.

Але можуть сказати мені: що з того, що було по селах стільки ж бібліотек, як і тепер, але-ж їх заповнено російською літературою, тоді, як тепер сільські бібліотеки є українські своїм змістом.

Подивимось, як стоїть справа щодо розподілу книжок в бібліотеках за мовою. Останній статистичний звіт про народну освіту на Сов. Україні („Народня освіта України. Установи професійної та політичної освіти на 1 грудня 1925 р.“ Х., 1927 р.) подає такі дані: в сільських бібліотеках українських книжок було 40%, російських 57, 9%, а в міських бібліотеках українських книжок 7, 9%, російських 81, 6%.

Наведені тут дані свідчать, що українізація навіть сільських бібліотек не дійшла до того ступня, щоб можна було назвати ці бібліотеки українсько-російськими, бо по суті вони є російсько-українськими.

На жаль, в статистичних матеріялах не знаходимо даних, які показувалиб, що саме читає населення. Як признаються самі відповідальні чинники політосвіти, „ми не знаємо, яку книжку вимагає селянин і робітник, як газету приймають, і от ці питання якості нашої роботи і змісту треба остаточно з'ясувати“ (Ю. Озерський. „Стан політосвітроботи на Україні та чергові завдання її“. „Шл. Осв.“, ч.ч. 6—7, 1926 р.). Дійсно, не шкодилоб це з'ясувати, бо, може, таке дослідження проллялоб світло на принципи, яких додержується тепер Головополітосвіта в справі комплектування бібліотек.

Що до питання про підготову бібліотечних робітників, то на Сов. Україні досі нема бібліотечної школи, якаб готувала бібліотекарів для масової бібліотеки. Підготовка нових робітників для бібліотек відбувається шляхом практиканства, себ-то безпосередньої практичної роботи учнів під керуванням майстрів - бібліотекарів. Вважаю зайвим

обґрунтовувати тут свій погляд, що таке практиканство не дає належної підготовки до бібліотечної справи, залишаючи практикантів без основних теоретичних знань у галузі бібліотекознавства. Правда, й старі робітники в земських бібліотеках не могли похвалитися знанням теорії бібліотечної справи, але вони, як признаються офіційні чинники політосвіти, перевищують нових робітників своїм загальним розвитком. А проте старі робітники знімаються з роботи з тої причини, що „й досі здебільша перейняті ідеологією старого позашкільництва та аполітизму й проводять ці принципи у своїй роботі“. А ось як кваліфікують офіційні чинники сучасних робітників: „ця частина робітників, хоча й поділяє цілком принципи радянської політосвітньої роботи, за те має иншу хибу: вона здебільшого не має достатнього загального розвитку та спеціальної організаційно-техничної підготовки, потрібної для політосвітроботи“.

С. Філіпов, „Підготовка та перепідготовка політосвітробітників“ – в збірнику „Порадник політосвітньої роботи“.

Х., 1927.).

До невисокого рівня сільських політосвітніх робітників необхідно додати ще їх часту зміну, яка иноді набирає просто калейдоскопічного характеру. Ось де-кілька ілюстрацій: в Проскурівській окрузі за 1924/5 рік у 16-и районах змінилося 64 завідуючих селянськими будинками, тобто пересічно за рік у кожному районі перебувало по 4 завідуючих. І таких випадків по всій Україні набереться чимало. Вони зареєстровані в Глуховській, Прилуцькій, Кременчуцькій і багатьох інших округах.

Зрозуміло, що при таких умовах не можна вимагати систематичної роботи, а бібліотечна справа як раз потребує такої роботи. „Зміна політосвітніх робітників часто-густо руйнувала в нівець і ту невеличку попередню роботу, що її, може, де було налагоджено. Невисока кваліфікація робітників в свою чергу мало сприяла тому, щоби налагодити систематичну роботу й піднести її на відповідну височінь“ (Ст. Г-ський, „Політосвітня робота на селі в 1924-25 році“. „Шл. Осв.“, ч. 3, 1926 р.).

Щодо підготовки робітників для наукових бібліотек, то тут слід вказати на організацію однорічних бібліотечних курсів при В. Б. У. (в 1926/7 р.), які випустили 13 осіб, підготовлених до праці в наукових бібліотеках. Таж В.Б.У. виробила проєкт двохрічної бібліотечної школи для підготовки середнього бібліотечного персоналу.

Крім того, при Українському Науковому Інституті Книгознавства (в скороченні УНІК) також є інститут аспірантури, який має своїм завданням підготовувати наукових робітників у галузі бібліотекознавства та бібліографії, як і взагалі книгознавства. Перепідготовку бібліо-

течних робітників брали на себе також і бібліотечні об'єднання, — професійні бібліотекарські організації.

Цікава є історія бібліотечних об'єднань, а тому не можу не сказати про неї ще кілька слів. Ще 1-й Всеукраїнський З'їзд бібліотечних робітників 1—6 червня 1926 р. виніс резолюцію про необхідність утворення по всіх районах бібліотечних об'єднань, а саме „бібліотечні об'єднання повинні бути тісно зв'язані з якимсь організаційним центром“. А вже на Всеукраїнській бібліотечній нараді 5—9 березня 1927 р. якийсь Рабичев, — видно, керівник політосвіт. професійних союзів. — виступив з нахабною промовою проти бібліотечних об'єднань. Приведу де-які витяги з цієї промови в повній непорушності: „Библиотечные объединения представляют собой в высшей степени вредное явление, которое нужно во что бы то ни стало разбить... Библиотечные объединения не есть методические центры: нечего прикидываться. Также самоуправляющиеся организации с выборными президиумами есть зародыш чего-либо союза библиотечных работников, а может быть, и чего-нибудь худшего... Оказывается, библиотечные объединения ведут свою историю от дореволюционных товариществ библиотечных работников („библиотечных товариществ“). Вот откуда ветер дует! „Просвितой“ запахло!.. С полной решительностью и четкостью я вам говорю, что библиотечных объединений у нас не будет“. (Н. Рабичев. Больные вопросы библиотечной работы профсоюзов“. Х., 1927).

І дійсно, як маю відомості, бібліотечні об'єднання фактично вже не існують. З жалем приходиться констатувати цей факт, бо де-які бібліотечні об'єднання встигли виявити надзвичайно інтенсивну працю. Так, напр., Одеське бібліотечне об'єднання почало видавати з 1924 р. свій „Бюлетень“, виготовило словник бібліотечних термінів українською мовою й т. и. Робітники наукових бібліотек Києва об'єднувалися до останнього часу в Академічній секції Об'єднання Бібліотекарів Києва. Конференція Секції 28 квітня 1927 р. ухвалила проект статуту Асоціації робітників наукових бібліотек при Всенародній Бібліотеці України.

Залишається сказати де-кілька слів про теоретичну розробку питань з галузі бібліотекознавства на Сов. Україні.

На цьому полі працюють там де-кілька установ, крім В. Б. У., а саме: 1) УНІК, 2) Книжкова Палата в Харкові, 3) Бібліографічна Комісія при Всеукр. Академії Наук, 4) Одеська Центральна Наукова Бібліотека та 5) Одеська Державна Публична Бібліотека.

УНІК засновано в 1922 р. За цей час УНІК видав 1-й том „Трудів“. видає з 1923-го р. „Бібліологічні Вісти“, — це був до останнього часу єдиний орган, присвячений тео-

ретичним питанням книгознавства; далі видав 7 книжок науково-популярної серії, улаштував де-кілька книжкових виставок, — серед них відзначилася виставка з нагоди ювілею українського друку, до якої видано спеціальний каталог, складений проф. С. Масловим. Ціла низка проєктів УНІК'у жде реалізації, як, напр., організація бібліотечних курсів, утворення Музею книги, складання бібліографічного покажчика всіх творів друку українською мовою й т. д. На жаль, в багатьох своїх починах УНІК зустрічається з анальогічною ініціативою з боку В. Б. У., і в цьому збігові ініціативи двох установ нерідко перемагає В.Б.У., хоча по суті самої справи здавалося б, що той чи інший почин належалоб реалізувати як раз УНІК'ові, бо він на те й покликаний, щоб розробляти теоретичні питання, тоді як В. Б. У. має свої спеціальні завдання, які не цілком здійснюються тому, що робітники В. Б. У. присвячують свою увагу й час на побічні праці, — може, й великого наукового значіння, а в той же час залишають на боці безпосередню працю практичного характеру (напр., каталогізацію книжкового фонду В. Б. У.).

Гадаю також, що не викликається пекучою потребою й вихід у світ другого часопису — „Журнал бібліотекознавства та бібліографії“, за видання якого взялася В.Б.У., бо краще було б забезпечити своєчасний вихід „Бібліологічних Вістей“, ніж розбивати сили між двома часописами, що ставлять собі ту саму мету — розробку теоретичних питань з галузі бібліотекознавства

Книжкова Палата з 1924 р. видає „Літопис українського друку“, який містить в собі бібліографічний опис книжкових, нотних, графічних та періодичних видань усіма мовами, що виходять в межах УССР. Бібліографічна Комісія при Всеукр. Академії Наук має своїм найголовнішим завданням — координувати бібліографічну роботу всіх наукових установ, встановлюючи методологічну єдність та єдиний план бібліографічної роботи УССР., та створити в наслідок колективної роботи всіх наукових та спеціально-бібліографічних установ УСРР вичерпуючий всеукраїнський бібліографічний репертуар. Ця Комісія як раз і занялася тепер підготовчою працею в справі складання всеукраїнського бібліографічного репертуару.

Одеська Державна Публична Бібліотека видала декілька праць бібліографічного характеру (напр. „Бетховен“), а також праці О. Тюневої „Музей книги Одеської Публічної Бібліотеки“ та „Мініатюрні видання й колекції їх в Одеській Держ. Публ. Бібліотеці“ (німецькою мовою). Одеська Центральна Наукова Бібліотека видала 1-й том „Праць“, який містить в собі відомости про книжковий і рукописний

фонд цієї Бібліотеки, а також розвідки в справі бібліографії та історії книги в Одесі.

Я не маю наміру давати огляд всієї тої літератури, яка вийшла на протязі 10 років на Сов. Україні в справі бібліотекознавства та бібліографії, — це вже виходить поза межі теми моєї статті, — однак не можу не вказати на те, що на Сов. Україні зовсім не видається часопису, який служив би інтересам народніх, сільських і міських бібліотек, а також майже нічого не видано за цей час в справі організації бібліотек та керування бібліотечною справою.

Отже наведені тут дані про бібліотечну справу на Сов. Україні дозволяють мені прийти до таких висновків:

1) бібліотечна справа додержується невластивого їй напряму завдяки підпорядкуванню загальної освіти „політ-освіті“;

2) сов. влада не може похвалитися поширенням бібліотечної мережи в порівнанні зі станом її в останні часи до революції;

3) якостевий стан бібліотек як масового характеру, так і більшости наукових, стоїть також на низькому рівні;

4) українізація бібліотек не досягла навіть того розвитку, при якому відсоток українського книжкового фонду в бібліотеках масового характеру дорівнював би до такогож відсотку російських книжок;

5) теоретична розробка питань на полі бібліотекознавства стоїть значно вище того рівня, на якому стоїть практика бібліотечної справи на Сов. Україні;

6) взаємна конкуренція де-яких бібліотечно бібліографічних установ веде до розпорошення сил та до недоцільної витрати енергії й коштів на переведення самої праці;

7) основним придбанням за останнє десятиліття в галузі книгознавства взагалі та бібліотечної справи з'окрема слід визнати заснування та розвиток діяльності трьох установ — Всенародньої Бібліотеки України, Українського Наукового Інституту Книгознавства та Книжкової Палати, а також поширення мережи дитячих бібліотек.

БІБЛІОГРАФІЯ.

- 1) *Остап Вишня*, Лицем до села, ДВУ, 1927, ст. 171, 16.
- 2) *Остап Вишня*, Вишневі усмішки літератури, ДВУ, 1927, ст. 116, 16.
- 3) *Остап Вишня*, Кому веселіш, а кому сумно, ДВУ, 1927, ст. 74, 16.
- 4) *Остап Вишня*, Моя автобіографія, Книгоспілка, ст. 32, 16.

Остап Вишня одинокий ширше знаний гуморист на Україні. В його сатири нема відразливої вульгарности Зощенка: на те він за „ширий“ Українець. Ущипливий, але не злобний. Його гумор не той, що повстає з засадничого неприняття сього світу. Він як Щедрін, що хоч бичував свою „пошехонську старовину“, але й привязаний був до неї. Те, що він викпива, є для нього маленькі дефекти механізму, хоч на думку безстороннього читача се виглядає інакше... Таке його відношення ослаблює його сатиричний розгін, притуплює вістря його пера. Але його гумор не вимучений й не випрятий коло редакційного столу. Він виріс серед тих бурянів, про які він згадує в своїй автобіографії, як польовий квіт,—буйний і гострий. Він ніколи не переходить в забійчий сарказм, а в дидактику (без якої не обходилися ні Самійленко, ні Котляревський) лиш зрідка. Коли його можна порівнювати з попередниками, то хіба з Стороженком. Від Руданського ріжниться конкретністю, неповторністю зачеплених тем. Не знайдете в нього й драстичности й гіперболічности американських гумористів — літературних і кінових, але в надмуханій штучним большевицьким патосом Україні сповняє він не аби яку культурну ролю: глупа саморекляма, претенсійне неуцтво („комчанство“), неоправдана бундючність знаходять в нім проникливого, хоч, повторюю, й може занадто лагідного сатирика. Повагом, мов той чумак, похожає він поміж новими большевицькими богами, без реверенції й належної пошани, але се йому дарують, бо він не збирається сих богів перекидати...

Його жанр—мініатура і він не береться за ширші річі, як Свіфт або Салтиков, але в сім своїм жанрі він є майстер... Ще більше (і треваліше) може значіння має його сатира на своє „рідне“: вона житиме найдовше.

М. Л.

Дмитро Николішин. Самсон. Коломия 1928. Видання Спілки „Дружність“. З присвятою автора і з передмовою Ілька Гаврилюка. Мала 16^о, сторін XV + 120.

Фабула драми узята з відомої біблійної легенди про ізраїльського Назорея, Самсона, суддю племені Дана, та про филистимлянку Далілу. Тількиж у концепції автора вийшла ця фабула інакша, аніж у біблії. Бо коли у „Книзі суддів“ зображується филистимлянку Далілу, як хитру наліжницю, що лася на обіцяні филистимцями гроші, засилоє Самсона у любовні сіті й підступом позбавивши його надприродної сили, сама передає свого коханця в руки филистимських князів, то автор драми змальовує взаїмне відношення цієї легендарної пари з ґрунту інакше. Самсон виступає тут як активний любовник; він сам залицяється до Даліли, якій імпує його сила. Вона не годиться стати жінкою князя Анхуза, але посвячує себе цілу жидові і попадає в щирю розпуку, коли їй їїж земляки зрадливо виривають Самсона з обіймів. Сталося це в ту хвилину, коли вона допустила стрижія вирвати сплячому силачеві сім кучерів з його волося, але—не як голосить легенда—з охоти позбавити його сили, тільки причарувати його міцніше до себе.

Відповідно до зміни цієї основної суті легенди, змінилися і дальші її епізоди. І коли в біблійному переказі осліпленому Самсонові повертаються його давні сили в міру заросту обголеної голови, то в драмі цей поворот сил є умотивований психологічно; Самсон довідується, що Даліла не причасна до його нещастя. Зрада dokonana на ньому, є зрадою, dokonanoю й на ній, його трагедія є і її трагедією. Тоді Самсон останніх своїх сил добуває на те, щоби під руїнами филистимської святині похоронити не тільки ворожих князів, але і себе і Далілу, яка хоч і мимовільно, була товчком Самсонової невдачі.

Ідея твору в драмі теж інша як в біблії. Коли сказати що ідеєю біблійного твору є, що через задоволення особистого прагнення героя терпить загальне добро і паде він сам, то це толкування, на основі біблійної фабули, може мати деякі обмеження, прийнявши прим. таку стилізацію: через задоволення особистого прагнення героя на нерідному ґрунті і т. д., підчас коли при такій концепції, яку намітив автор „Самсона“, всяка умовність відпадає і лишається одна висока правда: хто має сповнити післанництво для загального добра, хай абсолютно забуде про все особисте! Самсон перестав бути собою, як закохався у филистимці, алеж, він певне не був би вже собою й тоді, якщо би закохався у скромній жидівці Тамарі.

В оцій алегоричности, такій зрозумілій, такій близькій і такій рідній нам, є педагогічне значіння драми „Самсон“, без

огляду на деякі її похибки формальної натури, прим. не зовсім ясно представлене державно-політичне відношення Филістимів і жидів, за мало підчеркнена душевна переміна в Самсона в останній дії і и.

Ю. Шкрумеляк.

О. Слісаренко Байда. Вибрана лірика 1911-1927. Державне Вид. України 1928 р. ст. 148.

В передмові автор уважав потрібним попередити читача, що його поетична творчість вміщена у „зворотно-хроньольогічному порядку“, бо він хоче „щоб творчий шлях розглядався через призму сьогоднішнього дня“.

Такий розклад матеріялу дуже добрий, бо коли розглядати вірші з погляду поетичної вартости, то матимемо вражіння, що вона поступово збільшується від року 1927 до року 1918 чи 1917-го (з якого часу вірші вміщені остатніми). Перший твір — „Байда“ не має суцільности, є низкою уривків віршованих, слабо звязаних внутрішньою ідеєю, в яких хоча мало поезій — за те багато бучних слів, часто густо незрозумілих, набраних „для рими“, як напр.:

„мій розіп'ятий зір
Лле свої радісні соки
У вічно бунтливий вир“,

або -- „вороги молотять мій погляд“, „мозок торохтить як порожній віз“.

Або ще таке:

„але плював я на волів
нехай тепер експрес проскаче!“

Очевидячки, ні воли, ні експрес ніколи не „скакали“ і не будуть „скакати“, але в Слісаренка вони „скачуть“ — щоб була рима до „плачуть!“

Починається „поема“ Байда бундючною заявою: „Я — Байда електричного віку“. Але як видно з дальшого, весь „урбанізм“ Слісаренка штучний. Глибоких ідей автор не має, а свій „похід“ і участь у чужій йому борні вважає „походом на Голготу“, йдучи на яку він, як і слід таким, „весело насіння трощить“.

Весь зміст „революції“, якій він став до послуг, сформуовано так:

„Дайош Волинь, буржуй пузатий!
„Візьмеш Петлюру, Ванька чорт!
„Штани надінем хрантуваті
„І чобітки за первий сорт!“

Батьківщину він закликає забути минуле:

„На розідрані знамена,
Україно, більш не плач!“

бо як він запевняє, „розбив тюремні склепи робітничий Залізник“. Порівняння влучне — бо однакова і історична роля Залізників-Слюсаренків і тих, що були за Катерини II-ої.

Дальше знаходимо „Поему зневаги“, повну такої „поезії“:

„Тисячі літ
як життя хорує
на хронічний закреп.
Хто ж вигадав таку рицину,
від якої б пронесло всесвіт?“

Дальше — неприкрашена „кабацька поезія“:

„Слів — тупими прикладами
у глину гливку
годованого мозку!
Києм дурним
в черепи
оговтолі сволочи!
заплаче земля
втрамбована бидлом!“

Се в нього називається „плюнути Європейцеві в зарозумілу пику сміливим (sic!) словом!“

Самозрозуміло, що мистецької вартости ся „творчість“ не має — коли й трапиться якийсь влучний образ (напр. на ст. 97 „важкими возами скриплять епохи“) — то вони з певністю „соціялізовані“ хоч би... у Маяковського. Повно невдалої, але модної „космічності“ (яка доречі показує абсолютну убогість фантазії) з... м о с т а м и між зорями, „вульканами“, базальтами й іншою „страшною“ бутафорією.

Перегортаючи сторінки, ми спостерігаємо, що в міру заглиблення в минуле — міняються теми, автор не спинається на котурни, робиться поетом інтимного, тихого світу, лагідного й сумного. В міру зміни тем появляється й певна поезія безсилля:

„Пошлю свою душу в юрбу,
В юрбу, що шукає раю,
Нехай мою бідну рабу
Люде візьмуть до світлого краю,
Хай душу ласкаві серця
Поведуть до світлого причастя.
Єсть може у чаші Творця
Краплина і нашого щастя!“

Такий поет очевидно і большевицьке евангеліє мусів „прийняти“ по льокайськи.

Вєргарн міг творити шедеври, змальовуючи „Спокусливі міста“ або пишучи про „Порт“ — бо він любив їх, розумів і серце його билося властивим західній цивілізації, властивим культурі міста темпом. Він не потребував з лагідністю „Бед-

ной Лізи“ віддавати свою душу на ласку юрбі і йому як Слісаренкові „димарі і гострі дзвінниці“ не „ятрили“ мов Байді ран... Слісаренкові — всі „нові теми“ чужі, штучна в нього і „космічність“ і „урбанізм“ і „глибокі питання“ і навіть „поезія Перекопу“ à la Сосюра — словом все фальшиве і той фальш мусить він закривати або „джерелами Гангу“ або „гарканням про мати, про душу, про печінку!“

Той, хто здатен „плюнути Європейцеві в зарозумілу (не без підстав І. М.) пику“, не розуміючи природньо навіть на що плював, мусів дивитися й на місто як дикун, що у стані помітити лише „ранячі серце“ димарі та почути про „мати!“

А наближаючися до кінця книжки і перечитуючи такі вірші як „Черничка“, „Задзвеніла червона конюшина“, „Розгнівався сухий вітер“, „Мак“, „Наймичка“, „Через крилаті віадуки“, „Шовкові брови“, „Хрести придорожні“, „Як темно“, „В кімнаті милій“ і инш., відчуваємо, що хоча від тої поезії й пахне трохи то Олесем, то Блоком, але все ж ті теми не були чужі Слісаренкові, а в ньому самому палахкотіло полумя творчости, яке давало право сподіватися кращого...

Але сталося інакше.

Ось що про себе й однодумців каже на ст. 81 автор:

„очі сліпилися далечю,
Кривавили глибокі рани,
Посміялись над нашими ордаліями
Ворожі корани!“

Слісаренко „потурчився“, визнав „чужий коран“ і хоча сей коран навіки лишиться йому чужим, визнавець його, переставши бути поетом, також не зважиться вернутися на шлях творчости.

Мова Слісаренка пересипана москалізмами або перейшовшими через московську словами, як напр.: „очекання“ (ожиданіє), „Громоодводи“, „вокзал“, „война“, „рижий“, „гортань“, „тоска“ і инш.

І. М.

„Ювілей академіка М. С. Грушевського. 1866—1926. I. — Ювілейні засідання. II. — Привітання. Видання ювілейного комітета. Київ, 1927, 143 стор.“

Книжка складається з двох частин. В першій подано протокольний опис ювілейних зібрань. В другій текст привітань од різних установ та осіб.

Серед промовців бачимо ректора Минського університету (на Білій Русі), проф. В. І. Пичету, представника Литовського університету, проф. Іонінаса. Вітав ювілята й „голова“ київського Виконкому, товариш Любченко.

Книжка інтересна в багатьох відношеннях і перше в тому, що знайомить нас з науковим життям на Україні. З привітань ми бачимо, що на Україні нема ні одного університету, існують лише інститути народної освіти („ІНО“), які являються не університетами, а тільки спеціальними школами для підготовки педагогів. Такий характер цих інститутів виразно підкреслює ректор Київського Інституту Народної Освіти „товариш“ С. М. Семко. В його промові чигаємо між иншим: „Київський Інститут Народної Освіти, що його утворено на ґрунті колишнього університету, виховує нового падагога, дає йому знання, що є органічно звязане з життєвою практикою, з інтересами широких робітничо-селянських мас, просякаючи ці знання матеріалістичним розумінням; втворюючи матеріалістичний світогляд у нього“... А між тим в самій Московщині університети існують та ще, здається, і в більшій кількості, ніж раніше, поруч-же з ними існують і інститути.

Далі, з привітань, чи властиво підписів під ними, бачимо, що на Україні розкидано багато наукових установ, як таких, що вже виявили себе науковою працею, так і тих, що до цього часу нічим не виявили себе за слабістю наукових сил та відсутністю сприятливих умов. Значна кількість цих установ свідчить про інтенсивну роботу нашого громадянства на Україні в області науки та культури.

Нарешті, під писаними українською мовою привітаннями, здибуємо не мало підписів тих осіб, що в 1917—19 рр. виступали ворожо проти української мови та школи. Чи вільно, чи не вільно, а вони почали користуватися українською мовою принаймні в урочистих випадках. Таке явище можна вважати втішним, особливо для тих, що брали колись активну участь в боротьбі за рідну школу на Україні.

В. Б.

ДО УВАГИ АВТОРІВ. Правління Українського Громадського Видавничого Фонду просить всіх авторів, хто має які закінчені наукові або популярно наукові праці а також белетристичні твори оригінальні чи перекладні, спогади з визвольної доби, зладжені підручники та словники чужих мов, а також підручники для середніх та иижчих шкіл з усіх галузей знання, подати на адресу: Укр. Гром. Фонд PPAHA-BPCHOVICE, Samova 665, такі відомости: прізвище, адреса автора, назва твору, його характер та розмір.

Укр. Гром. Вид. Фонд шукатиме всякої можливости ширше поставити видання цих праць.

Правління УГВФ.

Ціна 5-00
96

1/108

Б 304160

Нові книжки.

(Просимо авторів і видавців надсилати книжки для зазачування в сій рубриці).

Василь Наріжний, Бурсак, роман, ч. 1 і 2. вид. Т-ва „Просвіта“, ч. 723, переклад В. Дорошенка з дереворитами Петра Холодного мол. Львів, 1928, ст. 238, мал. 8.

Берестейський мир, 1918—1928, в-во „Червона Калина“ (спомини та матеріали), Львів 1928, ст. 320 вел. 8.

Др Лука Луців, О. Кобилянська і Ф. Ніцше (відбитка з ЛНВ, річник XXVI. т. XCV—XCVI), Львів 1928, ст. 32. вел. 8.

Ф. Дутко, Чорторий, роман, в-во „Червона Калина“, 1928, Львів, ст. 187.
Affaire Petliura—Schwarzbard par Elie Dobkowski (Michel), ancien Juge d'Instruction Général des Affaires d'Ochrana sous Kerensky et les Soviets, Ancien Vice-Commissaire Général du Commissariat Central Juif sous les Bolchevicks. Edité par l'Union Fédérative Socialiste, Paris. 1928, 62, 8.

Нові журнали

Молоде Життя, часопис українського пласту, ч. 3, Львів.

Студенський Вістник, видає Центральний Союз Україн. Студентства („Цесус“), березень 1928, Прага.

Тризуб, тижневик, Париж, чч. 11, 12, 13.

Вісник Червоного Хреста УСР, ч. 1 — 2. 1928.

Світ, Львів 1928, ч. 6 і 7.

Жіноча Доля, ч. 7 і 8, Коломия 1928.

Центральная Европа, еженедельник, чч. 43, 44, 45, 46, 47, Прага.

Світ Дитини, ч. 4, квітень 1928, Львів.

Технічні Вісти, орган українського технічного Т-ва у Львові, ч. 1, січень—березень 1928, Львів.

Нива, часопись присвячена церковним і суспільним справам, ч. 1, Львів, 1928.

Промінь, одинокий ілюстрований журнал для української молоді, чч. 1 і до 11, Вінніпег, Канада.

Табор, воєнно-літературний журнал, ч. 6, лютий 1928, Варшава.

Кооперативна Республіка, квітень 1928, Львів.

Проти хвилі, місячник, ч. 1, 1928, Львів.

Від Адміністрації.

2430 321

З новим адміністраційним роком просимо Вп. Передплатників відновлювати передплату на 1928 р. Звертаємо увагу, що знижку передплати річної (до 26 зол.) чи піврічної (до 14 зол.) можемо признати лише тим передплатникам, що зложать її згори.

Тих Вп. Передплатників, що ще не вирівняли залеглої передплати за 1927 р., просимо вирівняти її негайно.

Вп. Передплатників з Америки просимо рівнож вирівняти залеглу передплату та відновити на 1928 рік.

НАЦІОНАЛЬНА
ПАРЛАМЕНТСЬКА
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ

